

PAGINA 5

Paulus Falke durft handen vuil te maken

PAGINA 7

Nieuw licht op Jeroen Bosch

PAGINA 8

Gratis kaartje Joods Historisch Museum

EN VERDER: Meer tijd voor nieuw plan Ontmoetingskerk ■ Aandachtscentrum baadt in licht ■ TeeCafee tegen eenzaamheid ■ Mozart in Den Haag

Hele stad in teken van vrede en recht

Vrede is een vrolijke industrie geworden

OPINIE De Vredesweek komt eraan. Begonnen als initiatief van de kerken, is de Vredesweek nu opgenomen in een gigantische manifestatie van de stad Den Haag.

OF JE NOU EET, LUISTERT, RENT, swingt, leest, zingt, wandelt of praat: alle zintuigen kunnen deze maand vier dagen in dienst worden gesteld van de vrede. In het week-einde van 20 september is het een en al 'recht en vrede' wat de klok slaat in Den Haag. Er zijn debatten, concerten, kerkdiensten, lezingen, festivals en borrels. Deftige gebouwen zetten hun deuren open, er is een wandeling met vredesmomenten, en er is een hardloophmanifestatie.

De gemeente Den Haag heeft vrede ontdekt als instrument van citymarketing. Vrede is een vrolijke industrie geworden. De stad, de vierde in de wereld met kantoren van de Verenigde Naties, afficheert zich trots met het predikaat 'stad van recht en vrede'. Geen wonder dus dat de gemeente dit jaar, voor de

tweede maal op rij, weer flink uitpakt. Het vredesfestijn is niet alleen bestemd voor de eigen inwoners, maar ook voor vredestoeristen. Net zoals

Den Haag zich graag presenteert als bakermat van de vaderlandse popmuziek, en als regeringsstad met de Gouden Koets.

Halte Vredespaleis

Maandag 21 september is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot dag van de vrede. Een dag eerder begint de Vredesweek van de kerken. Het is opmerkelijk te zien hoe door de jaren heen de zichtbare rol van de kerken daarbij verminderd is, en die van andere participanten zichtbaarder is geworden. De vredesweek, dat was sinds 1967 exclusief kerkelijk domein. Vooral eind jaren zeventig, op het hoogtepunt van de koude oorlog, toen de spanningen tus-

Vrede is nu deel van citymarketing

sen Oost en West opliepen, vervulden het protestantse Interkerkelijk Vredesberaad (IKV) en het rooms-katholieke Pax Christi een prominente rol in de publieke meningsvorming.

Het IKV betrof een groot pand aan het

Lees verder op pagina 2

Op bedevaart naar Lourdes

De nieuwe parochie van Den Haag Noord, Maria Sterre der Zee, nodigt Hagenaars uit voor een bedevaart naar Lourdes.

De reis heeft verschillende missies: groeien in geloof, zegen vragen, elkaar beter leren kennen. Voor degenen die moeilijk ter been zijn is goede ondersteuning. De reis is van 23 tot en met 28 september.

INFO EN OPGAVE: DIAKEN RONALD VAN BERKEL, TEL. (070) 820 92 83; E-MAIL: LOURDESBEDEVAARTDENHAAG@GMAIL.COM

Christelijk gymnasium Sorghvliet

REPORTAGE Op christelijk gymnasium Sorghvliet staat vrijheid hoog aangeschreven. Het christelijke in de naam betekent niet dat je met de Bijbel om de oren wordt geslagen. De leiding laat leerlingen liever zelf antwoorden vinden.

DINSDAGMIDDAG, HALF DRIE. Tieneren stromen in groepjes door de hal naar buiten, kletsend, joelend, giechelend. Ze passeren Homerus en Pythagoras, die op de muur staan afgebeeld. Er kan geen twijfel over bestaan: dit is een gymnasium. Op protestants-christelijke grondslag, en dat is minder direct zichtbaar. Het christelijke zit 'm onder meer in het verplichte vak godsdienst. Een van de twee docenten is Dirk Prins. Verwacht in zijn les geen bekeeringsdrang. 'Het gaat om dialoog, om luisteren. De kunst is iemand die zegt "ik geloof in een leven na de dood" de ruimte te geven om die uitspraak te onderbouwen. Waarom geloof je daarin?

'Onze leerlingen zijn de leiders van de toekomst'

Het gebouw van Sorghvliet aan de Johan de Wittlaan.

Wat betekent dat voor jou? Ik sta er soms van te kijken hoe open pubers durven zijn.' Op Sorghvliet zitten behalve protestanten en katholieken ook humanisten, moslims, een groeiend

aantal hindoes, een klein aantal joden en zelfs enkele atheïsten. 'Die weten dat blijkbaar al op hun twaalfde.'

Zelfstandigheid

De diversiteit van de leerlingen is een van de redenen dat de schoolleiding ervoor wil zorgen dat iedereen zich thuis voelt. Conrector Joke Hagoort: 'Je kunt hier zichtbaar maar ook in stilte zijn wie je bent.' Die ruimte om je eigen weg te gaan past in het streven van Sorghvliet om leerlingen te stimuleren tot zelfstandigheid. In alle vakken, niet alleen bij godsdienst. Misschien wel juist daar, want, zo zegt Hagoort:

Prinses Amalia naar Sorghvliet

Prinses Amalia gaat dit schooljaar naar gymnasium Sorghvliet. Het is een christelijke school. In bijgaande reportage een profiel van deze Haagse middelbare school.

'Wij weten het zelf ook niet. Vroeger, in onze tijd, werd er misschien teveel opgedrongen waardoor je nauwelijks durfde te ademen. Leerlingen van nu willen niet meer alles ingegoten krijgen.'

Om de christelijke identiteit vorm te geven zijn er de dagelijkse bijbellezing en de wijdingen met Kerst en Pasen. De bijbellezing gebeurt aan de hand van een eigen rooster. Prins koppelt er vaak iets uit het nieuws aan of maakt een vertaalslag naar de belevingswereld van de leerlingen. Dit voorjaar ging het over Samuel en de ark. 'Die ark heeft

Lees verder op pagina 2

Leger des Heils opent mooie kledingzaak

Eder jaar verdwijnt 135 miljoen kilo kleding en textiel in verbrandingsovens. In het stadscentrum heeft het Leger des Heils een winkel geopend, ReShare Store, waar tweedehands hippe kleren voor een relatief kleine prijs over de toonbank gaan. Het 'Leger' wil verkwisting en vervuiling tegengaan, en met de opbrengst eigen activiteiten ondersteunen, zoals de opvang van tienermoeders en daklozen. De winkelmeeuwerkers van ReShare, veelal Legercliënten, verdienen een centje bij en doen positieve sociale ervaringen op.

OPEN: DINSDAG T/M VRIJDAG, 10-18 UUR; ZATERDAG 10-17 UUR. PAVILJOENSGRACHT 35.

Fransje Berserik hakt grafstenen

Miljoenen kleine klapjes

INTERVIEW Open Monumentendag (12 september) heeft als thema 'Kunst en ambacht'. Twee kunstenaars komen in dit nummer aan het woord. Françoise (Fransje) Berserik is letterontwerpster en hakt letters in stenen. Op pagina 8: Marukh Ahmad maakt spirituele kalligrafieën.

CONCENTRATIE, DAT IS HET halve werk. Je zegt tegen je zelf: dit ga ik maken, of: nu ga ik studeren. Aandacht. Dat geldt voor alles, je wast met aandacht af, je koopt met aandacht, je maakt met aandacht schoon. Dit hakken moet ook

met aandacht. Je gereedschap moet in orde zijn, alles moet scherp zijn en op de juiste plaats liggen, zodat je het meteen kunt pakken.

'Soms maak ik een steen voor mijn eigen plezier'

Ik zie dat mensen steeds stoppen met werken omdat ze iets op hun telefoon moeten doen. Of eindeloos staan te kletsen. Dat vind ik onbegrijpelijk. Bij de lessen die ik geef, sta ik dat niet toe. Op den duur kunnen mijn studenten zich uit zichzelf concentreren, drie uur

lang, met een kleine pauze. Dat komt ook doordat ze met een groep zijn, ze zwepen elkaar op. Dan is de sfeer in ons werkplaatsje zo plezierig. Je maakt voortdurend geluid. Dat gaat maar door, taptaptap. Ik geef miljoenen kleine klapjes. Een hakker is ook altijd aan het kijken. En lijntjes aan het bijtekenen, want het vallende stof slijt de potloodlijnen eraf. Als de steen ligt, moet je steeds het stof weg-

Françoise Berserik: 'Concentratie, dat is het halve werk.'

vegen met een kwastje of borsteltje. Het is moeilijk om een woord, een naam of een zin er harmonieus te laten uitzien. De ruimtes tussen en binnen

Lees verder op pagina 2

Kerk in Den Haag bij u in de buurt?

Wilt u dat KDH in een winkel of op een andere locatie bij u in de buurt komt te liggen? Vraag naar de mogelijkheden: Tel. 06 30 164 820 E-mail: info@kerkinderhaag.nl

Zuidwest gaat op de thematoer

Een jaar lang rituelen en symbolen

INTERVIEW 'De kracht van rituelen en symbolen', daar gaat het dit seizoen over in de protestantse kerken van Zuidwest. Meedenker Wim van der Weij vertelt waarom daarvoor gekozen is.

De protestantse kerken in Zuidwest organiseren activiteiten rond een jaarthema. Vorig jaar was dat 'bidden'. Dit jaar 'de kracht van rituelen en symbolen'. Die keuze heeft veel te maken met de loop van het vorige seizoen, verklaart Wim van der Weij, betrokken bij de programmacoördinatie.

Publiek trekken blijft een uitdaging

'We bedenken thema's die volgens ons een breed publiek aanspreken. Alle gemeenteleden bidden. Toch was de opkomst bij dat thema vaak niet groot.

Misschien lag het te gevoelig, was het te persoonlijk. Een gesprek over hoe rituelen en symbolen het (geloofs)leven kunnen vormgeven, is waarschijnlijk wat afstandelijker, maar wel concreet. Persoonlijke en maatschappelijke rituelen kennen we allemaal.'

Het thema symbolen en rituelen wordt op verschillende manieren uitgewerkt. Ds. Nico Riemersma begint in oktober in de Bosbeskapel met een reeks gesprekken over hoe je in het persoonlijke en gezinsleven passende rituelen kunt ontwikkelen, die het geloof tastbaar maken. Klassieke protestantse rituelen, zoals bijbellezen en bidden aan tafel, voldoen immers vaak niet meer.

Ds. Nicolle Pronk verdiept het thema met jongvolwassenen. Ds. Wietske Verkuyl gaat in gesprek over begrafenisrituelen. Ds. Martin Koster vertelt over de bijzondere rituelen van de joodse feestdagen.

Zingevingmarkt

Nieuw is dat het jaarthema een plaats krijgt in enkele kerkdiensten, met een

aansluitend programma na afloop. Zuidwest noemt dit TOV-zondagen. *ToV* betekenen 'goed' in het Hebreeuws en staat daarnaast voor Thema, Ontmoeting, Verdieping.

Van der Weij: 'Het blijft een uitdaging om voor zo'n thema een groter publiek te trekken. Voor veel mensen "van buiten de kerk" hebben we nog

het imago van de ouderwetse kerk van vijftig jaar geleden. Ook al zou dat veranderen: het aanbod op de zingevingmarkt is groot, en wie kan voor alles tijd vrij maken? De drempel is hoog. Mensen tonen alleen meer belangstelling als je kunt aansluiten bij brandende, actuele kwesties.'

Een nauwere samenwerking met rooms-katholieke kerken lijkt nuttig en waardevol. 'De oecumenische leerhuizen in Loosduinen trokken afgelopen jaren vele tientallen bezoekers. Afgezien daarvan is het mooi om met elkaar kennis en ervaring over rituelen en symbolen uit te wisselen. Samen word je rijker.'

TOV-leerhuizen, samen met rooms-katholieke kerken in dit stadsdeel, komen er begin 2016.

ROBERT REIJNS

DE EERSTE TOV-ZONDAGEN: 6 SEPT. BOSBESKAPEL. 20 SEPT. SHALOMKERK. 4 OKT. ABDIJKERK.

Vredesfestival

Vervolg van pagina 1

Anna Paulownaplein, helemaal in stijl met zijn status. Bezoekers die met de tram kwamen, glimlachten bij het lezen van de uitstaphalte: halte Vredespaleis.

De vrede is aibaar geworden

Dat was overigens niet het IKV-kantoor, maar het echte Vredespaleis, dat al in 1913 mede dankzij pioniers als Bertha von Suttner ('Die Waffen Nieder') Den Haags roem als vredesstad vestigde.

Inmiddels hebben IKV en Pax Christi een gefuseerde werkorganisatie, die simpelweg Pax heet. De verwijzing

naar Christus werd vorig jaar geschrapt. Er worden jaarlijks nog wel Vredeskranten gepubliceerd, maar de oplage is nog maar een fractie van de gigantische stapels van vroeger, toen de zeeën rond de kernwapendiscussie in kerk en maatschappij hoog gingen. 'Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland', was de befaamde leuze. In 1983 was Den Haag het toneel van de grootste demonstratie die ooit in ons land gehouden is. Hagenaar Mient Jan Faber was kampioen actievoerder. Prinses Irene sprak vanuit het Zuiderpark de natie toe. Het werk van Pax is ondertussen zeer divers geworden. Pax ondersteunt wereldwijd lokale groepen en richt zich

Vredesdemonstratie in Den Haag, 1983.

op tal van urgente onderwerpen, zoals (nog steeds) nucleaire ontwapening, clustermunitie, conflictbeheersing, vrouwenrechten en grondstoffenschaarste. In Nederland is het burgerinitiatief 'Tekenen tegen kernwapens' gestart. Er worden vredesambassa-

deurs benoemd. Maar het grote publiek heeft daar nauwelijks weet van. Het kerkelijke Haags Vredesplatform is onlangs bij gebrek aan menskracht opgeheven – een teken aan de wand.

Goed doel

Tegelijkertijd heeft het stadsbestuur de vrede omarmd. Als voorwerp van bezinning, en ook of vooral als middel om bezoekers te trekken. Vrede is daarmee een vorm van overheidsreligie geworden, een soort algemeen erkend goed doel waar niemand tegen kan zijn. Dat was nog eens anders rond 1980, toen kerken en de overheid recht tegenover elkaar stonden. Minister De Geus van defensie probeerde als kerklid uit Leidschendam de landelijke synode van zijn Hervormde Kerk te bewegen geen uitspraak tegen de opslag van kernwa-

pens te doen. Tevergeefs, overigens. Dit jaar is vrede nog meer dan vorig jaar een Haags massa-event, een feestje voor jong en oud. De enige manier om mensen warm te krijgen voor de noodzaak van vrede, is de boodschap te verpakken in sport en veel muziek. Er zijn ook nog discussies en eminent sprekers. Maar de tijd dat er een schok door de wereld ging toen de zuster van het staatshoofd zich ferm tegen het regeringsbeleid uitsprak, komt niet terug. De vrede is aibaar geworden en moet de festivalbezoekers vooral een goed gevoel bezorgen.

JAN GOOSSENS

ALGEMEEN PROGRAMMA: JUSTPEACETHEHAGUE.COM PROGRAMMA VAN PAX: PAXVOORVREDE.NL

Sorghvliet

Vervolg van pagina 1

iets magisch. Dan vraag ik: wat is voor jullie een voorwerp dat kracht heeft? De Koran, antwoorden sommige moslims. Soms slaat een leerkracht de bijbelbeleving over. 'Dat missen de leerlingen echt', zegt Hagoort. 'Die docent wordt dan wel even op het matje geroepen.' Dat er ooit iemand is geweest die zich stoorde aan het feit dat er alleen uit de Bijbel wordt gelezen en niet uit een ander heilig boek, kan ze zich niet herinneren.

Bootvluchtelingen

De wijdingen zijn een soort vieringen met extra elementen en vinden plaats in de aula. Dit jaar voerde een groepje

gymnasiasten met Pasen een toneelstuk op over bootvluchtelingen. De actualiteit van dat onderwerp was gekoppeld aan een schilderij over de zeven bijbelse werken van barmhartigheid, dat in de les was behandeld. Bovendien

'We weten het zelf ook niet'

kwamen twee vluchtelingen, één uit Congo en één uit Ethiopië, naar de school voor een ontmoeting. 'De gedachte erachter', licht Prins toe, 'was het idee om in andermans schoenen te gaan staan. Hoe zou het zijn als je zelf zou moeten vluchten?' Hagoort: 'De leerlingen hier zijn deels de bestuurders van de toekomst. Die wil je vooral ook empathie bijbrengen.'

Hete hangijzers

De waarden van de christelijke grondslag van Sorghvliet zijn vooral terug te vinden in de onderlinge omgang van de leerlingen. Door te luisteren als je op je taalgebruik wordt aangesproken, bijvoorbeeld. Door het hoofd koel te houden als de gemoederen verhit raken. Hete hangijzers zijn onvermijdelijk in de godsdienstlessen. Prins: 'Met de vijfde klas gaan we naar Rome. Voordat je meer kunt vertellen over de geschiedenis van de rooms-katholieke kerk moet je eerst de discussie over het kindermisbruik voeren.' Ook de aanslag op de redactie van Charlie Hebdo was een *hot topic*. 'De moslims in de klas moeten dan echt uitleggen dat zo'n aanslag niet in hun naam gebeurt. De andere leerlingen staan daar open voor. Ze zitten in de pauze toch weer

naast elkaar.' Verdraagzaamheid, barmhartigheid, empathie. Ze zijn niet meetbaar maar horen wel degelijk bij het onderwijs op Sorghvliet. Dat momenteel een verbouwing ondergaat wegens ruimtegebrek

voor de ruim zevenhonderd leerlingen. Straks dus nog meer ruimte voor waarden, of je die nu christelijk noemt of niet.

MAARTEN DAS

Grafstenen

Vervolg van pagina 1

de letters moeten kloppen. De diepe en ondiepe delen moeten steeds even diep zijn. Bij een lange naam zijn smalle letters nodig, bij een korte brede. Ik heb

net een nieuw lettertype ontworpen en ben nu oplossingen aan het bedenken. Kijk, hier komen de smalle en de dikke lijn van de letter N samen. Hoe laat je die elkaar op een mooie manier ontmoeten? Ik krijg hier mensen in de rouw die een grafsteen willen. Ze wil-

len iets waar ze naartoe kunnen gaan. Ik maak ook wel eens een steentje voor in de tuin. Ooit maakte ik een steen zo groot als een boek. Die kan gewoon in de kast, soms haal je hem er even uit. Je hebt iets van een bewijs, iets om vast te houden. Wanneer je je hele hebben en

houden in de *cloud* hebt, blijft daar niets van over. Maar iemand vindt over een paar eeuwen nog wel eens een steentje van mij, denk ik. Dat vind ik een geweldig gevoel. Soms maak ik een steen gewoon voor mijn eigen plezier. Even geen grafsteen. Dan wil ik

iets leuks. Een mooi woord, bijvoorbeeld: "poezevacht". Kijk, hier in mijn tuin liggen stapstenen met "dag meneer de koeckeeper". Koeckeeper. Leuk woord hè?'

MARGOT C. BERENDS

advertentie

Faber
uitvaartzorg

070 - 22 10 579
dag en nacht

www.faberuitvaart.nl

Met jarenlange ervaring in uitvaartverzorging, kunnen wij u altijd op een passende wijze bijstaan.

Persoonlijke aandacht en een hoge kwaliteit van dienstverlening staan bij ons hoog in het vaandel.

U kunt altijd vrijblijvend uw uitvaartwensen met ons bespreken.

Ongeacht of en waar u verzekerd bent.

info@faberuitvaart.nl

070 - 22 10 579

Nieuwe uitstraling Aandachtscentrum

Het oecumenisch Aandachtscentrum (centrum) heeft een nieuwe uitstraling. Dat was nodig, vertelt coördinator Plony de Jong. 'Voorbijgangers hadden niet altijd in de gaten wat we zijn: een huis van ontmoeting voor iedereen. Onze kernwoorden – aandacht, rust, stilte, ontmoeting en gesprek – staan nu op het raam uitgebeeld in pictogrammen. Net zoals een koffiepot, om een welkom huiskamergevoel te wekken. De voormalige bruine etalage ademde een wat saaie jaren jarenzeventigsfeer. Het Aandachtscentrum exposeert ook kunst. Deze maand: keramiek en cartoons.

EXPOSITIE VANAF 7 SEPTEMBER. SCHOOLSTRAAT 18.

Frans en Caroline in actie voor christelijke asielzoekers

'Afvallig' in een moslimland: levensgevaarlijk

ZO'N 600 VLUCHTELINGEN VERbleven in 2013 en 2014 in het Wassenaaarse recreatiepark Duinrell. Ze wachtten er de behandeling van hun asielaanvraag af. Verscheidene kerken sloegen de handen ineen. Er werden kleren ingezameld, er kwam een kerstdiner.

Diaken Frans van de Dorpskerk en zijn vrouw Caroline vertellen: 'Steeds meer christelijke en islamitische vluchtelingen kwamen naar de diensten. Mettertijd baden we het Onze Vader ook in het Engels, werd de liturgie in het Arabisch vertaald en hielden bezoekers de Schriftlezing in eigen taal.'

'Ik wil niet geloven dat de IND een anti-religieuze macht is'

Het echtpaar verwelkomde vluchtelingen ook thuis. Ze kwamen voor een potje schaak, om te skype met het thuisfront of bleven eten. Van Kerst en de jaarwisseling maakten Frans en Caroline een internationaal feestje. Ali uit Afghanistan logeert zelfs enkele dagen per week bij hen. 'Je dringt snel door tot iemands hart', vertelt Caroline. 'Ze verbergen zich niet achter uiterlijke schijn, want alles zijn ze kwijtgeraakt.'

Verkeersovertreding

Frans heeft zijn werk tijdelijk opzij gezet om moslims die christen willen worden, in hun asielprocedure bij te staan. Hij vertelt over hun Afghaanse vriend Ashram. 'Ik ontmoette hem in de opvang aan de Haagse Zilverstraat. In Nederland was hij christen geworden. Niet van de ene dag op de andere. Hij had zijn kennis over het christelijke geloof opgedaan in de Perzische Koreskerk in Apeldoorn. Daar was hij ook gedoopt.'

Als christen vroeg hij voor de tweede keer asiel aan, nu als geloofsvluchteling. In Afghanistan zou zijn nieuwe geloof zijn leven kunnen kosten. Toch vond de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) Ashrams getuigenis niet geloofwaardig. Zijn aanvraag werd afgewezen. Hij ging in beroep en vond

INTERVIEW Asielzoekers die hier christen zijn geworden, worden soms uitgezet naar hun islamitische land van herkomst. Daar kunnen ze gevaar lopen. Frans en Caroline uit Wassenaar zetten zich voor hen in. Ze snappen niets van de houding van de Immigratie- en Naturalisatiedienst.

Frans en Caroline spelen soms een potje schaak met asielzoekers.

FOTO MATTHIJS TERMEER

ondertussen onderdak in de voormalige Sacramentskerk in Den Haag en later in de Zilverstraat. Tijdens een ommetje in het Zuiderpark hield de politie hem staande vanwege een kleine verkeersovertreding. Aangezien Ashram al was uitgeprocedeed, werd hij met het oog op uitzetting opgesloten in het detentiecentrum van Zeist. Hoe kan het, dat een onschuldig mens tussen criminelen wordt gedetineerd?

Ontwikkeld en doorleefd

Het echtpaar kwam in actie. Ze hielden intensief contact met advocaat Erwin Weegenaar, die zich vorig jaar in *Kerk in Den Haag* had uitgelaten over de beoordeling van geloofsverklaringen bij asielprocessen. Ze zochten daarnaast contact met juristen van Stichting Gave, die op basis van een analyse van verhoren oordeelden dat Ashrams bekering en geloof waarachtig zijn.

Arjan Plaisier, secretaris van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), kwam na een geloofsgesprek met de asielzoeker tot dezelfde conclusie. De IND erkent beide als deskundige in-

'Ik maak me zorgen, Ashrams zaak is geen incident'

stanties. De justitiepredikant in het detentiecentrum, waar Ashram koster was geworden, maakte hem mee bij bijbelstudies; ook hij vond zijn geloof ontwikkeld en doorleefd. Zó doorleefd, dat de asielzoeker met de dood bedreigd werd. Frans: 'Toen een islamitische land- en detentienoot ontdekte dat Ashram christen was geworden, dreigde hij zijn gegevens en nieuwe godsdienst door te spelen aan

de Afghaanse overheid. Het aangeven van "afvalligen" is in dat land een religieuze plicht. Wie dat overkomt, wordt gestraft en vaak gedood.'

In de beroepsprocedure wilde de IND uitsluitend nieuwe feiten horen. Ashram overhandigde de geloofsrapporten en de aangifte vanwege bedreiging. Hij vertelde hoe het christendom zijn leven had veranderd. Maar de IND zag niets nieuws onder de zon. Ashrams geloof was al eerder niet geloofwaardig bevonden. Daarom was die bedreiging ook vast overdreven. Caroline kwam op de zitting tussenbeide: 'Heeft u de rapportages gelezen? En weet u de precieze reden van Ashrams aangifte?'

Het mocht niet baten. Zonder argumenten bekrachtigde Nederlands hoogste bestuursrechter, de Raad van State, het afwijzende IND-besluit. Niet veel later belandde Ashram – kort haar, jeansbroek, zichtbaar wes-

ters – na zijn uitzetting uit Nederland voor korte tijd in een politiecel in de Afghaanse hoofdstad Kabul. Caroline slikt. 'Hij is nu vrij, maar ondergedoken. Ik heb slapeloze nachten. De laatste weken is het contact verbroken.'

Levensgevaarlijk

'Iedere vluchteling is een gelukkiger leven gegund, natuurlijk ook aan een niet-christen, maar de halve wereld kan Nederland niet herbergen', zegt Frans. 'Terecht toetst de overheid geloofsverklaringen. Is het behoren tot een religieuze groep echt levensgevaarlijk?' Op basis van wat Frans meemaakte, betwijfelt hij echter of dit 'met de grootst mogelijke zorgvuldigheid, deskundigheid en terughoudendheid' gebeurt. 'Zijn er wel voldoende waarborgen in de asielprocedure die recht doen aan mensen die van godsdienst veranderen? Waarom worden zelfs conclusies van deskundige instanties terzijde geschoven? Hoe bestaat het dat de bijbel- en geloofskennis van de IND-ambtenaar en de tolk zichtbaar tekort schieten, terwijl zij een oordeel moeten vellen over iemands diepste overtuigingen?'

Ik wil niet geloven dat de IND een antireligieuze macht binnen de staat is. Ik wil niet geloven dat ons grondwettelijke recht van godsdienstvrijheid aan anderen onthouden wordt. Maar ik maak me zorgen, want Ashrams zaak is geen incident.' Het echtpaar blijft zich inzetten voor asielzoekers in vergelijkbare situaties.

ROBERT REIJNS

Chaj, nieuw joods centrum voor cultuur

NIEUWS De Nederlands Israelietische Gemeente heeft in het Bezuidenhout een cultureel centrum geopend.

De Nederlands Israelietische Gemeente (NIG) kocht in 2002 het leegstaande kerkgebouw aan de Spaarwaterstraat 200, aan de achterzijde van de synagoge. In het gebouw was eerder de Christelijke Gereformeerde Kerk Eben Hae-

Jaarthema remonstranten: 'Vrijheid en verbinden'

De Remonstrantse gemeenschap komt met een nieuw activiteitenprogramma. Thema: 'Verbinden versus vrijheid'.

We maken tegenwoordig sneller en vaak meerdere contacten. Hebben die verbindingen diepgang? Is dat wel nodig? En hoe kunnen we verbindingen aangaan zonder teveel vrijheid te verliezen? 'Sta in vrijheid', is de lijfspreuk van de Remonstranten. Waar ligt de grens tussen vrijheid en verbinding? Kun je vrij zijn en toch deel uitmaken van een religieuze gemeenschap (van het Latijnse 'religare', verbinden)? Met gevarieerde activiteiten stelt de remonstrantse gemeente deze vragen aan de orde.

Het nieuwe seizoen begint met een kerkdienst over '(niet) verbinden'. Aansluitend enkele workshops: verbinden met taal, met wat ons overstijgt, met het lichaam.

ZONDAG 6 SEPTEMBER, 10:30 UUR. ALLE ACTIVITEITEN: KERKINDENHAAG.NL

Monnik en leek over kloosterleven

Benedictijner monnik Gerard Matthijssen, abt van de Sint Adelbert Abdij in Egmond, streeft naar een evenwicht tussen het bidden en werken, *ora et labora*. Frank van de Poel leidt een druk bestaan maar voelt veel voor het kloosterleven. Beiden komen vertellen over het zoeken van een balans tussen hektiek en verstillig. Met publieksgesprek.

ZATERDAG 19 SEPTEMBER, 14-16 UUR, €10. OPGAVE: DEZINNEN.NL / INFO@DEZINNEN.NL. DE ZINNEN, CHRISTUS TRIUMFATORKERK.

Kloosterkerk online met vraaggerichte site

Bijna iedere kerk bedenkt bezinnende en creatieve activiteiten. Niet alles blijkt altijd geslaagd. Om de wensen van bezoekers zelf in kaart te brengen, lanceert de Kloosterkerk deze maand een vernieuwde website (kloosterkerk.nl). Daarop kun je aangeven wat je zou willen doen of beleven. Predikant Margreet Klokke: 'We denken dat mensen met drie soorten behoeften naar een kerk komen: voor inspiratie, ontmoeting, en bezinning op levensvragen. Rond deze drie is de site opgebouwd. Kerktaal wordt zoveel mogelijk vermeden.'

Lezing: leven en legende van Jacobus

De apostel Jacobus is een van de meest bekende en uitgebeelde heiligen. Nadat in 813 zijn graf in Santiago de Compostela ontdekt zou zijn, is een enorme pelgrimage op gang gekomen. In de Middeleeuwen bereikte deze haar hoogtepunt, met talloze nieuwe legendes. Toch is Jacobus meer dan een pelgrimsheilige. Kunsthistoricus Martijn Pieter vertelt daarover aan de hand van middeleeuwse voorstellingen.

ZATERDAG 19 SEPTEMBER, 15-17 UUR, €15. PASTORIE SINT JACOBUSKERK, WILLEMSTRAAT 60.

Cursus: 'joodse rituelen en symbolen'

Wie alles te weten wil komen over de betekenis van joodse rituelen en symbolen, kan deelnemen aan een driedelige cursus onder leiding van theoloog Martin Koster. Hij vertelt over de grootste feesten en gedenkdagen. Daarnaast bespreken de deelnemers of deze rituelen waardevol voor henzelf kunnen zijn.

DINSDAGEN 22, 29 SEPTEMBER EN 13 OKTOBER; 20-21:45 UUR. BOSBESKAPPEL. INFO, OPGAVE: MARTIN KOSTER, TEL. (070) 406 58 71 / E-MAIL M. KOSTER@KPNPLANET.NL

zer gehuisvest. De NIG richtte het in als een Joods centrum voor niet-religieuze activiteiten. Nu is het omgevormd tot een 'Centrum voor Haagse Jiddisjkeit', afgekort 'Chaj'. In het Hebreuws staat 'Chaj' (חַי) symbool voor levenswaarde en –hoop. Met het centrum wil de NIG 'verleden, heden en toekomst van de Joodse gemeenschap in Den Haag met elkaar verbinden'. Het centrum doet dienst als kinderdagverblijf, bibliotheek, school voor joodse kinderen, plaats voor activiteiten van de joodse gemeente, nieuw distributiepunt voor kosjere levensmiddelen. Daarnaast wil het belangstellenden, nadrukkelijk ook niet-joden, uitnodigen om kennis op te maken met joodse tradities en het Haagse joodse verleden. Er komt een permanente tentoonstelling over de geschiedenis van joods Den Haag, met voorwerpen, foto's en documenten, interactieve informatieschermen. Er komen ook cursussen Hebreeuws.

INFO: JOODSERFGOEDDENHAAG.NL

Marieke de Reuver over kinderen met autisme:

Geen pretje, al die muziek

INTERVIEW Marike de Reuver heeft een autistische zoon en schreef een gemakkelijk te lezen boek, 'want het opvoeden van zo'n kind is al pittig genoeg'. Daarin staan ook tips over de geloofsopvoeding.

Zorgen voor een kind met autisme is topsport.' Marike de Reuver weet er alles van. Ze schreef het boek 'Zo ben ik gewoon. Autisme thuis, op school en in de kerk'. Het idee voor het boek ontstond bij de koffieautomaat op haar werk, waar ze met een collega ervaringen

uit wat autisme is: een stoornis in de manier waarop de hersenen informatie en prikkels verwerken. Marike verduidelijkt: 'Kinderen met autisme begrijpen de wereld vaak niet omdat ze geen samenhang zien, maar losse details. Ze hebben anderen hard nodig om hun de dingen voor te leven en aan te leren.'

'Bidden, praten met iemand die je niet ziet: extra lastig'

uitwisselde. Allebei hebben ze een kind met autisme.

In haar huiskamer in Wateringse Veld vertelt ze erover. 'Toen onze zoon – de jongste van de drie kinderen – een jaar of twee was, hadden we al het idee dat er iets met hem was. Tien jaar later en veel hulpverleners verder kreeg hij de diagnose Asperger: een vorm van autisme. Toen we dat eenmaal wisten, konden we er rekening mee houden en hem beter begeleiden.'

Aan het boek werkte ook orthopedagoog Karin den Hartog mee. Zij legt

Helemaal niet leuk

Autisme heeft ook invloed op de geloofsopvoeding, stellen de auteurs. Neem de symbolische taal van veel bijbelverhalen, of bidden: praten met iemand die je niet ziet. Wanneer je autisme hebt, kan dat extra lastig zijn. Maar ook kerkdiensten en samenkomsten zijn voor kinderen met autisme vaak geen pretje.

Het zette Marike, echtgenote van predikant René de Reuver (Marcuskerk) aan het denken. 'Bij ons gingen de kinderen tot hun twaalfde jaar iedere zondag mee naar de kerk. Als we toen hadden geweten wat we nu weten, hadden we het waarschijnlijk anders gedaan. Onze zoon had niet alleen geen zin – zoals veel kinderen niet altijd zo'n zin

Marieke de Reuver.

hebben – maar de dienst was vaak te overweldigend. Al die prikkels, de muziek, maar vooral de kindernevendienst met wisselende leiding waarbij je van tevoren nooit precies weet wat er

gaat gebeuren. Daar ging het vaak fout. We dachten: het is toch leuk om erbij te horen en stimuleerden dat hij meedeed met de jeugdactiviteiten. Achteraf moet ik zeggen dat het voor

hem helemaal niet leuk was. We hadden ons – en vooral hem – die moeite beter kunnen besparen. Belangrijk in de geloofsopvoeding van kinderen met autisme is het geloof voorleven en vieren via vaste rituelen; zoals samen zingen, uit de (kinder)bijbel lezen en bidden. Ook is het goed om het gebed zelf op een vaste manier uit te spreken. Zo weet een kind waar hij aan toe is en hoe lang het ongeveer duurt. Dat zijn pijlers die je helpen om er wat meer ontspannen in te staan.'

Van slag

De schrijvers wilden een laagdrempelig en toegankelijk boek schrijven. 'Vaak is het pittig en vermoeiend om een kind met autisme op te voeden. Je hebt niet de tijd, maar vooral niet de fut om diep in een boek te duiken om te begrijpen wat er aan de hand is. Maar je hebt vaak wel behoefte aan een handvat: o ja, natuurlijk, hij was overprikkeld en werd daardoor zo boos. Of: ze nam de taal letterlijk waardoor ze het grappig niet begreep en van slag raakte. We geven een paar tips hoe je op het gedrag kunt reageren. Herkenning hoe het zit en erkenning dat het zo zwaar kan zijn, dat was wat we vooral wilden.'

IRNA VAN DER WEKKE

MARIKE DE REUVER EN KARIN DEN HARTOG (2014). ZO BEN IK GEWOON. AUTISME THUIS, OP SCHOOL EN IN DE KERK. AMSTERDAM: ARK MEDIA; € 9,95; ISBN 9789033800689.

Hoogbejaarde (88) laat zich dopen

Vader en dochter hebben genoeg van vrijblijvendheid

INTERVIEW Lizan ten Have en haar vader hebben zich laten dopen in de Oudkatholieke kerk. 'Onze vrienden zijn oprecht nieuwsgierig.'

Wat in deze kerk gebeurt, boeit me. Ze geeft me rust en kalmte.' Jan ten Have is 88 jaar en is deze zomer gedoopt in de Oudkatholieke kerk aan de Juffrouw Idastraat. Een bijzonder moment, beaamt hij. 'En dat op mijn leeftijd. Er waren veel bezoekers. Ik had me voorgenomen niet al te nerveus te zijn, maar het was toch spannend. Dit gebeurt maar één keer in je leven.' 'Het geloof is van groot belang voor mij', zegt de verse dopeling. Hij was al eens eerder kort lid van een kerk geweest – de hervormde kerk – en had als puber tijdens de Tweede Wereldoorlog al 'religieuze gevoelens' bij zichzelf ontdekt. Maar een dooprutueel ondergaan, nee daar was het nog nooit van gekomen. Aan de mooie eredienst in

die prachtige kerk bewaart hij de beste herinneringen.

Geen antwoord

Het was zijn dochter Lizan, die hem op het spoor zette. Zij ging twee jaar ge-

leden op zoek naar een kerk en werd afgelopen voorjaar gedoopt, ook in de Oudkatholieke kerk. Als kind had ze een kinderbijbel gekregen, maar verder had ze vooral de afgelopen twintig jaar 'spiritueel rondshoppend' door-

gebracht. New age, boeddhisme, hindoeïsme, ze snoof van alles op. 'Ik begon me af te vragen of al dat vrijblijvende wel goed voor me was. Zou het bij mijn ontwikkeling kunnen passen als ik me nu eens zou verbinden? Niet alleen de mooie dingen, maar ook de lastige kantjes kom je tegen als je je aan een geloof of een kerk verbindt.' Godsbesef had ze al vanaf haar jeugd. Dus begon ze nu websites van Haagse

voorwaarden als mens aanvaard.' Verder geniet ze ervan dat in de Oudkatholieke kerk alle zintuigen worden geprikkeld. 'Ze hebben er prachtige rituelen, er is veel te zien en te horen. Ik onderga er doorgaande lijnen van het verleden naar de toekomst. Je kunt ervoor kiezen om met van alles mee te doen of om stil te zitten.'

Vrienden van haar, zegt ze, hebben met verwondering de doopplechtigheden in de familie Ten Have gevolgd. 'Ze zijn oprecht nieuwsgierig. Ik denk dat de keuzes die mijn vader en ik hebben gemaakt, bij de tijdgeest passen. Er is veel behoefte aan om het geloof samen te ervaren, om emoties als vreugde en verdriet met anderen te beleven.'

Haar vader: 'Ik ga nu iedere zondag naar de kerk, weer of geen weer. Met de auto, die kan ik parkeren in de Prinsestraat. Dan hoef ik nog maar vijf minuten te lopen.'

JAN GOOSSENSSEN

Van links naar rechts: pastoor Leen Wijker, dopeling Jan ten Have en de getuigen Lizan ten Have en Esther van Straten.

FOTO: ALEXANDRE SANTOS

'Onze keuzes passen bij de tijdgeest'

kerken door te vlooien. Ze vroeg uiteindelijk twee kerken om informatie. Eén kerk antwoordde niet, de andere was de Oudkatholieke kerk. Het bleek een goede keus. 'Je bent daar welkom, wie en hoe je ook bent. In de maatschappij moet je iets kunnen of iets presteren om voor vol te worden aanzien. In de kerk word je zonder

Bethelkerk en Valkenboskerk mogen gesloopt

Meer tijd voor nieuw plan Ontmoetingskerk

NIEUWS Het stadsbestuur van Den Haag en de Protestantse Gemeente hebben overeenstemming bereikt over de toekomst van enkele leegstaande kerkgebouwen.

De leegstaande Bethelkerk in Loosduinen en de Valkenboskerk blijken als kerk onverkoopbaar. De gemeente Den Haag stemt er nu mee in dat ze gesloopt worden en dat op die plaatsen woningen worden gebouwd. Dat schrijft wethouder Wijsmuller aan de gemeenteraad. Er zijn overigens nog geen concrete plannen ingediend of vergunningen verstrekt.

De Ontmoetingskerk in Loosduinen staat ook te koop, maar de gemeente

gaat nog niet akkoord met sloop van dat gebouw. De kerk is een potentieel gemeentelijk monument. Wijsmuller: 'Het is een interessant gebouw, zowel voor voortgezet gebruik maar ook voor huisvesting van een bijzondere functie. Ik ben in overleg met de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage (PGG) tot de conclusie gekomen dat wij ons zelf meer tijd moeten geven voor verder onderzoek naar een nieuwe toekomst voor het gebouw.'

De wethouder schrijft dat aanvankelijk een projectontwikkelaar zich bij de PGG had gemeld met 'herontwikkelingsvoorstellen' voor de Bethelkerk, Ontmoetingskerk, Thomaskerk (Leyenburg) en Valkenboskerk. De ge-

meente heeft de bouwer daarop laten weten 'dat het uitgesloten is dat voor alle kerken een sloop- en nieuwbouwplan wordt ontwikkeld. Met name voor de Ontmoetingskerk en de Thomaskerk is ingezet op behoud.' Met de PGG is vervolgens overeengekomen de Thomaskerk te behouden als 'gebedsruimte' voor een nieuwe eigenaar. Daarmee is sloop op dit moment niet aan de orde.

Dat voor de Ontmoetingskerk meer tijd voor herbesteding wordt uitgetrokken, is interessant, omdat vanuit de protestantse wijkgemeente Zuidwest plannen worden ontwikkeld om het grote pand een veelzijdige buurt- en kerkfunctie te geven, met een keur aan gebruiksmogelijkheden.

In de brief beschrijft de wethouder welk stappenplan de gemeente hanteert als kerkgebouwen leegkomen. Monumenten hebben de hoogste prioriteit om in stand te houden. Een voorbeeld is de Vredeskapel (Archipel), hoewel die ernstige bouwkundige gebreken vertoont. Een volgende stap is ver-

Ontmoetingskerk aan de Aaltje Noordewierstraat in Loosduinen.

koop aan een andere kerk, bijvoorbeeld een migrantenkerk. Zo is de Kruispuntkerk (Mariahoeve) gered. Mocht na twee jaar verkoop niet lukken, dan komt verbouw voor een andere bestemming aan de orde. Mocht dat

ook niet lukken, dan is tenslotte sloop mogelijk.

JAN GOOSSENSSEN
BRIEF VAN WETHOUDER WIJSMULLER
OP KERKINDENHAAG.NL

Karmeliet en huisarts Paulus Falke:

'Een glas water kan wonderen doen'

INTERVIEW In de Schilderswijk werkt een bijzondere dokter en diaken, die zich laat inspireren door de karmelitaanse spiritualiteit. Paulus Falke: 'God ken ik nauwelijks, Jezus beter.'

Mevrouw Fatima Asrami? Welkom'. Dokter Paulus Falke nodigt de volgende patiënt zijn kamer binnen. Wanneer ze plaatsneemt, vangt een groot schilderij haar aandacht: "Aanbidding van de Lieve Heer". Meteen beantwoordt Falke Fatima's verwarde blik: 'Het waren de wijze mannen uit het Oosten, de Oriënt, die Jezus, profeet Isa, alle eer brachten.' De patiënt lacht bescheiden.

'Mijn levensoriëntatie', legt Falke later uit, 'is gericht op Jezus.'

Rafelranden

Paulus Falke's wieg stond in Oss, waar hij een rooms-katholieke opvoeding genoot. Toen hij naar Den Haag verhuisde liet hij zich, in 1995, wijden tot diaken van de internationale Church of Our Saviour. Zijn diakenschap be-

'Niet: schroefje aandraaien, tang meegeven, tot ziens'

perkt zich niet tot het kerkelijke werk, zoals het mede verzorgen van vieringen, het lidmaatschap van de kerkenraad en vrijwilligerswerk. Paul had een reden zijn voornaam te veranderen. 'De naam Paulus symboliseert dat ik wil opereren aan de rafelrand van kerk en samenleving. Dus ook: durven je handen vuil te maken.'

Smetvrees heeft Paulus nooit gekend. Na zijn opleiding verhuisden de jonge arts en zijn vrouw naar een Indiase

sloppenwijk bij een vuilnisbelt. 'Ik mocht daar leren dat geluk te maken heeft met geborgenheid. Ondanks het erbarmelijke bestaan ervaren de inwoners intense momenten van blijdschap. Ze voelen zich gesteund door de gemeenschap.' Die ervaringen hebben Falke's 'roeping gestuurd' om een huisartspraktijk in de Schilderswijk te openen.

Wonderdokter

Emotionele wonden zijn vaak oorzaak van de lichamelijke euvels waarmee Falke's patiënten komen. 'Veel gezinnen dragen de littekens van huiselijk geweld en geldgebrek. Er komen verwonde vrouwen. Kinderen die overbelast zijn geraakt door hun zorg voor het gezin, studie en bijbaan. Vaders die aan slapeloosheid en woedeaanvalen lijden omdat hun sollicitaties keer op keer worden afgewezen. Gezinnen weten vaak geen raad met ingewikkelde uitkeringsregelingen.

Ik ben geen wonderdokter. Alle wonden kan ik niet helen. Maar ik wil niemand als een kapot voorwerp behandelen: schroefje aandraaien, tang meegeven, en tot ziens. Het verlicht de pijn om een luisterend oor te zijn, desgevraagd advies te geven of door te verwijzen. Patiënten voelen zich namelijk lang niet altijd gehoord. Ze ervaren stigmatisering, waardoor ze moeilijker aan werk en geld komen, met alle gevolgen van dien. Nou ja, een glas water voor m'n patiënten kan soms wél wonderen doen.'

De arts over deze cryptische metafoor: 'Jezus vroeg een vrouw bij een put om water. Ze was verbaasd: waarom vroeg

Paulus Falke in zijn spreekkamer aan de Van der Neerstraat.

een jood dat aan een Samaritaan? Joden keken immers neer op Samaritanen. Zij bleek blij verrast dat Jezus haar nodig had. Hij antwoordde bovendien dat God haar desgevraagd zelfs water kan geven dat eeuwig de

dorst lest, "levend water". Ik hoop dat tenminste mijn aandacht iets van leven wekt in mensen.'

Zijn eigen inspiratie put Falke uit ontmoetingen 'met bijzondere mensen', onder wie patiënten, en uit de Bijbel.

'God ken ik nauwelijks, Jezus beter', zegt hij.

Gebed, gastvrijheid en broederschap, solidariteit en dienst aan de wereld: deze waarden inspireerden de karmelieten uit de veertiende eeuw, een belorde waar Falke als middelbare scholier belangstelling voor kreeg. Hij is nu zelf karmeliet. Zijn gezinsleven getuigt daarvan. Huize Falke, gelegen in de Schilderswijk, ontvangt regelmatig geïnteresseerden in de karmelspiritualiteit voor gemeenschappelijk gebed en catechese. Uit solidariteit met armen wereldwijd, nuttigt het echtpaar doordeweeks geen vlees en alcohol, maar vooral biologisch verantwoord eten.

Falke's begaanbaarheid gaat nog verder. Twintig jaar geleden was hij vrijwillig vertrouwensarts voor hongerstakende vluchtelingen in Den Haag. Hij verscheurde zijn kleren, 'net als de joden', uit wanhoop over het meedoogenloze besluit van de overheid om de

'Medelijden kan in het vlees snijden en pijn doen'

immigranten zonder pardon het land uit te zetten. Toen de Surinaamse opas van hun drie kinderen overleed, rouwde Falke met de hindoestaanse familie mee door het hoofd kaal te scheren en in het wit gekleed te gaan. Het gezin blijft opkomen voor minderbedeelden, dak- en thuislozen. Een man die zijn baan en huis had verloren, klopte op een avond bij de Falkes aan, en bleef drie maanden. Een meisje van achttien, dat beschadigd uit de jeugdzorg kwam, werd een tijd opgevangen.

Zijn zulke inspirerende ontmoetingen nooit pijnlijk? Falke, vastberaden: 'Medelijden kan in het vlees snijden. Maar Jezus zegt: eer uw God bovenal en uw naaste als uzelf. De keus voor Christus is onvoorwaardelijk.'

ROBERT REIJNS

Leerhuis: God, Job en het lijden

Hoe kan een liefdevolle, almachtige God menselijk lijden toestaan? Bestaat God wel? Het zijn vragen die Job in de Bijbel bezighouden en onderwerp zijn van een leerhuis onder leiding van ds. Nico Riemersma. Met bijzondere aandacht voor Jobs redevoeringen en Gods antwoord op zijn klachten.

VANAF DINSDAG 29 SEPTEMBER, 10-12 UUR. BOSBESKAPEL. INFO, OPGAVE: DS. NICO RIEMERSMA, TEL. (070) 325 15 99 / E-MAIL N.RIEMERSMA@PLANET.NL

Mozart ook in Haagse kerken

AGENDA Deze maand is het 250 jaar geleden dat het muzikale wonderkind Amadeus Wolfgang Mozart in Den Haag verbleef. Ook in kerken wordt aandacht aan hem besteed.

Op de beiaard van de Grote Kerk speelt Gijsbert Kok werken van Mozart en tijdgenoten. Woensdag 9 en zaterdag 11 sept. 12-13 uur.

In de Houtrustkerk speelt organiste Marieke Stoel twee solo's, Andante KV 616 en Adagio KV 356 (617a), en twee kerksonates voor orgel en strijkers, KV 144 en KV 336. Met koorbegeleiding. Na de viering geeft Claudette Verhulst een pianoconcert, waarbij zij vertelt over de achtergrond van de muziek. Zondag 13 sept. 10:15 uur.

In de Jacobuskerk zingt het koor Cantemus Domi-

no tijdens de Latijnse hoogmis de Missa in C (KV 259), met als slotmotet het Laudate Dominum. Niet het Credo van de mis van Mozart zal klinken, maar een van de gregoriaanse credo's. Zondag 13 sept. 10:15 uur.

In de Kloosterkerk zijn deze maand alle vieringen aan Mozart gewijd. Uitgangspunt is een uitspraak van de Zwitserse theoloog Karl Barth: 'De engelen spelen in de hemel Bach om God te eren, maar zodra ze vrij zijn spelen ze Mozart.' Motto van de vieringen: 'Hoog is de hemel boven ons verstand' (een regel uit Lied 827). Het kerkkoor laat het Kyrie en Gloria uit de Missa brevis in D (KV 194) horen. Met klein instrumentaal ensemble. Zondag 13 sept. 10 uur.

VOLLEDIG PROGRAMMA: MOZARTINDENHAAG.NL

IN-DRUK

Oude filmbeelden, met mensen en paarden die zich net iets te snel voortbewegen. In reeds lang vergane uniformen marcheren mannen over een brede straat. Straatjochies op de stoep hollen mee of imiteren de parade. Je ziet dat soort beelden als het gaat over de aanloop naar de Eerste of de Tweede Wereldoorlog. Ik zag ze recent in een Berlijns museum en in het filmmuseum in Amsterdam. En dan die treinen met mannen die uit de raampjes hangen en vrolijk zwaaien, en vrouwen op het perron die niet weten of ze trots of verdrietig moeten zijn. De mannen zwaaien ook heel snel, want ze hebben nog maar weinig tijd.

Kon je zulke films maar terugdraaien, zodat er wat te lachen viel. Achteruit marcherende soldaten, treinen die leegstromen en moeders en echtgenotes die geen traan hoeven te laten. En jongens en meisjes die met een tol en een hoepel

VREDESOPVOEDING IN DE KEUKEN

spelen en geen weet meer hebben van het staccato van laarzen dat je zintuigen verdooft. Ik was een jaar of acht toen op de Amsterdamse Ceintuurbaan militairen langs marcheerden. Opgewonden kwam ik thuis en ik deed enthousiast verslag.

Voor mijn moeder was de oorlog nog niet afgelopen. Ze was haar lievelingsbroer kwijt geraakt, haar vriendin was weggebombardeerd uit Arnhem, haar schoonmoeder door een verdwaalde Duitse kogel gedood. Zestien was ze toen de oorlog begon, veel te snel werd ze volwassen, als in een film waaruit ze niet kon ontsnappen. Met beelden die haar een leven lang vergezelden. En inmiddels zat Europa in de koude oorlog en was haar andere broer naar Amerika geëmigreerd omdat

hij hier geen toekomst zag.

Ik zie haar nog bij het fornuis staan. Ze zuchtte diep en zei: 'Die soldaten lopen daar omdat er misschien weer oorlog komt.' Wat oorlog was wist ik toen niet, maar ik kende al wel de verhalen over de honger en het grote verlies in haar leven. Weg was de marsmuziek en de adrenaline van die ritmisch stampende laarzen.

Zoveel jaar later zijn het woorden die mij niet losgelaten hebben: 'Er komt misschien weer een oorlog.' Een jonge vrouw (gek dat je je moeder altijd als een wat oudere vrouw herinnert) die vurig hoopt dat haar kinderen in vrede mogen opgroeien. Ze had zich vast herkend in de woorden van Leo Vroman die in diezelfde

periode schreef over zijn nachtmerrie: 'dat de oorlog van weleer wederkeert op vilten voeten'.

Zoals ieder jaar is er deze maand weer de 'Vredesweek'. De aandacht daarvoor is in veel kerken minimaal. En toch zijn de kernwapens de wereld niet uit, spoelen de slachtoffers van oorlogen op onze kusten aan en beleggen fatsoenlijke pensioenfondsen hun geld in de wapenindustrie. 'Ja', zei een keurige woordvoerder, 'die fabrieken bouwen ook wapens om IS te bestrijden'. Waarom niet, aandelen in Kanker & CO tegen de overbevolking.

Hoe dan ook, vredesopvoeding begint in de keuken waar het eten wordt bereid en de verheerlijking van geweld genegeerd. Mijn lieve moeder, van haar leerde ik hoe belangrijk het is in de toekomst te kunnen geloven.

ROB VAN ESSEN

advertenties

De Beheersstichting Duinzichtkerk-Vredeskapel te Den Haag nodigt kandidaten uit te solliciteren naar de functie van

Medewerker kerkelijk bureau (m/v)

voor 20 uren per week, bij voorkeur verdeeld over 5 dagen

De functie houdt onder andere in het up-to-date houden van de ledenadministratie, uitvoeren van financiële en administratieve werkzaamheden en meewerken aan geldwervingsacties.

Wij vragen:

- Mbo werk- en denkniveau,
- Kennis en ervaring met geautomatiseerde systemen en kantoorapplicaties,
- Goede communicatieve eigenschappen,
- Zelfstandig kunnen werken, accuraat en flexibel zijn,
- Betrokken lid van de Protestantse Kerk Nederland zijn.

Voor nadere inlichtingen en sollicitaties kunt u contact opnemen met: G.J. Wubs-Postma, Nieuwe Parklaan 13, 2597 LA Den Haag. E-mail: grewubs@planet.nl

Van Der Helm
uitvaartzorg

persoonlijke begeleiding bij uitvaarten... van mens tot mens...

070 - 335 03 97 - www.vdhuz.nl

Protestantse Kerk, kerken per stadsdijk

Stadsdijken	Kerkgebouwen	Tijd	zondag 6 sept.	zondag 13 sept.	zondag 20 sept.	zondag 27 sept.
Centrum Schilderswijk	Luskkerk Om en Bij 2	10.15	ds Trinette Verhoeven HA 2	ds Heleen Joziase	ds Trinette Verhoeven	ds IJko Akkerman
Benoordenhout Archipel	Duinzichtkerk van Hogenhoucklaan 89	10.00	ds Leo de Leeuw	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen Startzondag	ds Corrie van Duinen HA
Bezuidenhout	Christus Triumfatorkerk Juliana v Stolberglaan 154	10.00	ds Berit Bootsma	beide predikanten startzondag	ds Nico Paap	ds Ruud Stiemer
Mariahoeve	Pax Christikerk Vlamenburg 2	10.00 12.00	11u ! ds Peter Bakker (geen open kerk)	ds Peter Bakker HA open kerk	mw ds T Bergsma Rwk open kerk	ds Jan Verlinde Rynsb open kerk
Stadsdeel Laak Spoorwijk	de Oase van Meursstraat 1	10.00	ds Rob van Essen	kringviering	ds René de Reuver HA	ds Marjolein den Dulk
Moerwijk / Morgenstond / Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luikenlaan 90	10.00	ds René de Reuver startzondag	ds René de Reuver HA	ds Bas Plaisier samen met Indon. gem GKIN	ds Yasmin Hsu Asd
Vogelwijk Bloemebuurt	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10.00	10u30 !! naar de Maranathakerk	ds Axel Wicke	mw mr P L Hellinga Zwolle	ds Roelof Steenstra Ldn
Statenvartier-0 Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Maranathakerk Ze Sweelincstraat 156	10.30	ds Martine Nijveld	ds IJko Akkerman S/T	oec dnst: ds Nijveld lit en ds van Klaveren prk	ds Martine Nijveld
	Noorderkerk Schuijtsstraat 9/11	10.00	ds Ruud Stiemer HA	dhr Ronald Mulder	10u30 naar oec dienst Maranathakerk	ds Henk van Laren
Vruchtenbuurt Bohemen	Bosbeskapel Bosbesstraat 5	10.00	ds Nico Riemersma	ds Martin Koster	ds Marin Koster Start	ds Henk Jan van Haarlem S/T
Loosduinen Waldeck Houtwijk	Abdijkerk Willem II straat 40	10.00 19.00	ds Meindert Burema Alphen	ds Wietske Verkuijl	ds Nico Riemersma Start	ds Wietske Verkuijl S/T
Houtwijk	Houthaghe Toon Dupuisstraat 10	10.00	ds Nel van Dorp	hr Jenne de Haan *	hr Jenne de Haan *	ds Gerardus Sipkema
Bouwlust Vrederust Morgenstond	Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Lucia van Rouendal	ds Kees Buist	ds Nicolle Pronk 2	ds Heleen Joziase S/T start
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Juriaan Kokstr. 173	10.00	ds Wim Schellens Lunteren	ds Katrijne Bezemer	Caroline Overbeek en Regina Davelaar Start	ds Dennis Verboom
	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.00 17.30	ds Jaap Quist HA naar Pr Julianakerk	cand MvdLinden Katw geen dienst	ds Jaap Quist ds EvRooijen Bleiswk	ds Jaap Quist zie Prinses Julianakerk
Belgisch Park Statenkwartier - W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00 17.00	ds Otto Boonstra HA	ds Charlotte van der Leest 2	ds Pieter Lugtigheid	ds Riegonda Kaai Warmond
Duindorp 2e Pl.dag	Prinses Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00 17.30	ds Fr van Harten HA ds van Harten Dank. zee	ds JP Koning Reewk * Dienst aa zee	ds Frederik van Harten zie Oude Kerk	ds Henk T de Graaf Rt ds TTL Bos Twijzelerh
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornewijk 140	10.00	ds Attie Minnema S/T	ds J van Twist Harlingen	ds Attie Minnema startzondag	ds Gert van Herk Nootdorp
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	ds Theo Haitjema	ds Lnie Vollebregt	ds Johan van Westenbrugge	Gez startzondag in Kruisheuvekerk

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds Laurens Vogelaar ds JvdMeiden Rijssen	ds Ad Vastenhoud ds Laurens Vogelaar	ds Vogelaar Voorb HA ds Cock Blenk	ds Laurens Vogelaar mo HA en mi Dankz
	Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren S/T	drs Nienke van Dijk	10u30 oec dienst in de Maranathakerk	ds Koen Holzapffel Rt
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00 10.30	ds Margreet Klokke	ds Rienk Lanooy HA 2	ds Margreet Klokke	ds CA terLinden cant.
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Christel Minnaard uit Zuidhorn	ds Trinette Verhoeven HA	ds Marianne van der Meij	ds Marianne van der Meij
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Hartman Out	m Joop la Grouw	pasteur Hartman Out Sainte Cène	Pasteur Karel Blei
Overige kerken voor de hele stad	Deutsche Evang. Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	Die beiden Pfarrer Familiengottesdienst	Pfrn Susanne Mathis Saisoneröffnung	*	Pf Jan Mathis
	Doopsgezinde gemeente Paleisstraat 8	10.30	ds Esther Bijlsma	ds Jannie Nijwening startzondag	ds Tjallingh Kindt	geen dienst hier, wel in Oldeslo rituelen
	Ekklesia Brouwersgr. 2-K in steeg door hek	11.00	X	vredeaweek	X	
	Evang. Broedergemeente Hernhutters Chasséstraat 1	10.00 11.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	10u30 Oecum.dienst in de Maranathakerk	zr Chr.Welschen
	Haagse Dominicus Thomas Schwenckstr 30	10.30	Thema: Ik was gevangen	X	Thema: Ik word oud(t)	X
	Indonesisch Ned. kerk GKIN Marcuskerk Jan Luikenln 90	13.30	ds Yolanda Pantou	ds Ebenezer Laleno	10u ds Plaisier Gez d m Marcusgemeente.	ds Stanley Tjahjadi
	Kruispuntgemeenschap Hofzichtlaan 115	11.00	ds Joop Zuur	X	Viering met R. Zuiderhoudt	X
	Remonstrante kerk Ln v Meerdervoort hg 955	10.30	dss Philipp & Sloop - mans, start seizoen	ds Marina Sloopmans	ds Reinhold Philipp Avondmaal	ds Saskia Coenradie
	Vrije Evang. Gemeente Malakkastraat 7	10.00	ds Wessel Verdonk	X	X	ds Wessel Verdonk
	Gereform. Kerk Vrijgemaakt Duinkerksstraat 11	10.00 17.00	ds Jasper Klapwijk ds Aernout Francke	ds Jasper Klapwijk ds Aernout Francke	ds Jasper Klapwijk ds Aernout Francke	ds Gerrit Overweg Esd ds JosGeelhoed Wvld
Ziekenhuizen	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	10.00	ds Wilna Steenbergen	pastor Jan Koeleman	ds Wilna Steenbergen	ds Engelen Hulsmen S/T
	Haga Ziekenhuis Leyweg 275	10.00	pastor Wim Hoefman	pater Bosco Beijk	ds Saskia Wevers	pastor Wim Hoefman
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	pastor Guido Schürmann 2	pastor Willy Hoogendoorn 2	ds Peter Wilbrink 2	ds Irene Visser 2
	MCH Sint Antoniushove Banningln 1 Leidschendam	10.30	pastor Jan Baptist 2	ds Irene Visser 2	pastor Guido Schürmann 2	pastor Willy Hoogendoorn
Parnassia	Franciscuskerk Monstereeweg 93	10.30	pastor Rien Leijdekker S/T 2	pastor Bernadette Janssens	ds Mineke Kroes	ds Robert Nangu
	Clarakerk Rozenbottelstraat 14	10.30	ds Robert Nangu	pastor Hildegard Verbaarschot	pastor Nanda de Hoop 2	*
dienst met doventolk	Koningkerk B. Inghoeslaan 4 Vbg	10.00	ds Els van der Wolf	X	ds Els van der Wolf	X

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church Arij van der Spuijweg 1 Elke zondag: 9h30 Family Gateway service. 11h Holy Communion , 17u Wellspring service. Maar op de 4e zondag: 9h30 idem met Holy Communion, 11h30 Morning Prayer, Anointing & Prayer for Healing, 17h Choral Evensong	American Protestant Church Esther de Boer van Rijkklaan 1 9:45 am contemporary service 11:15 am traditional service	Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastraat 7. Elke zo 10u eucharistie. Elke wo 12u30 viering in de zolderkapel Elke 2e zondag vd maand 16u Gezongen vespers	Evangeliegemeente Morgenstond Exoduskerk Beresteinlaan 263 zo 10 samenkomst	Volle Evangelie Gemeente Vredekerk Maartensdijklaan 126, zo 10u30 NL za 19u Arabisch Het Apostolisch Genootschap, Loevesteinln 170 zo 9u30 samenkomst 2	Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10u samenkomst	Leger des Heils Ambachtsgracht 198 10u samenkomst olv Majoor Elsie Klarenbeek met muziekkorps en zangbrigade
--	---	---	---	--	--	--

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen, zie verder www.rkparochiedevierevangelisten.nl en www.rkdenhaag.nl

Centrum, Parkstr 65a, H. Jacobus de Meerdere, zo 9u NL, 10u15 Lat., 12u15 NL, 16u vespers	Schilderswijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19u, zo 9u45	Haagse Hout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11u	Bezuidenhout, Bezuidenhoutseweg 153, OLV van Goede Raad, za 17u30	Marlot, Bloklandenplein 15, Onbevekt Hart van Maria, zo 9u30	Zeeheldenbuurt, Elandstraat 194, H. Ignatius, zo 11u	Rijswijk, Sir Winston Churchillln 372. H.Benedictus en Bernadette, za 19u, zo 9u30
Regentessekwartier, Beeklaan 188, H. Agnes, zo 9u NL, zo 09u30 NL, 12u Spaans	Valkenbos, Kamperloeststraat 279, Titus Brandsmakerkerk, zo 10u30, vr 10u	Loosduinen, Loosd. Hoofdstr 4, Kerk Maria v Eik & Duimen, zo 10u, za 13u	Waldeck/Kijkduin, Aaltje Noordewierstraat 4, H. Pastoor van Ars, zo 10u30	Leyenburg, Leyweg 930, Emmauskerk, zo 10u, za 13u	Scheveningen, Scheveningsweg 233, H. Antonius Abt, za 17u., zo 9u30	Rijswijk, v Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19u, zo 11u

Symbolen: 2 met cantorij, muziek etc; X geen dienst; * geen opgave ontvangen; 2 zie www.kerkdenhaag.nl; 2 voorganger met preekconsent; 2 kerkelijk werker.

Firma K. H. Kerkhof & Zn
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:
• levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra
• Sorghvliet Groot Hertoginnelaan 1
• Waldeck Oude Haagweg 28
• Nootdorp Veerweg 14

of uitvaartcentrum naar uw keuze

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227 2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl **070 345 16 76**
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassaustraat 110, 's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000 (dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

JOHAN WASSENAAR
VOETBEDDEN-OP-MAAT EN SCHONENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 343 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCAAT
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOC.AAT@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Taizédiensten

Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30 elke maandag 19.30u Taizéavondgebed
Elandstraatterk elke 1e zaterdag vd maand 19.30u Taizéviering

Koningkerk Voorburg elke 2e zaterdag vd maand 19u30 Taizéviering
Zorgvlietkerk Prins Mauritslaan 10 elke vrijdag 20u Taizéavondgebed

Doordeweekse diensten:
■ Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering
■ Kloosterkerk elke wo 19.45 u vesperviering
■ Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45 -13 u middaggebed

Internationale Roze kerk
Tweede zondag van de maand, 17.30 uur met eenvoudige maaltijd.
Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30 www.internationalerozekeerk.nl

AGENDA: SEPTEMBER

Meer op kerkindenhaag.nl

Voor adressen van kerken zie pagina 6. Tips/aankondigingen voor oktober s.v.p. opgeven tot 14 september: redactie@kerkendenhaag.nl / kerkindenhaag.nl

Mantra's zingen

Met teksten uit verschillende geloofstradities.

Di 1 sept. 19:30-22 u ■ Lukaskerk

Meditatie

Overdenking van de actualiteit met bijbel- of andere tekst. Daarna broodje en soep. Wisselende voorgangers.

Vrijdagen, vanaf 4 sept. 12:30-13 u ■ De Zinnen, Christus Triumfatorkerk

Bazaar en rommelmarkt

Boeken, kleding, brocante, curiosa, speelgoed, techniek, kerstspullen, loterij, fotostudio, rad van avontuur.

Vr 4 sept. 15-19 u, za 5 sept. 11-16 u ■ Maranathakerk

Orgelconcert

Sander van Marion en André Knevel spelen samen elk een orgel. Met inbreng van beroemd panfluitist Liselotte Rokyta.

Vr 4 sept. 20 u ■ Bethelkerk

M25: High Tea

Jongeren bereiden en eten lekkernijen. Opgave: Steven Dias Pires, o6 141 894 91. Zo 6 sept. 12:15-14:30 u ■ Titus Brandsmaerk

Taizé

Samenzang, bijbellesing met overweging, stiltemoment. Afsluiting: persoonlijke intentie, kaarsjes branden. Koffie en thee.

Eerste zaterdag v.d. maand, 19:30 u ■ Elandstraatkerk

Filmavond

Agora (Spanje 2009, 126 minuten. Regie: Alejandro Amenábar).

In het Alexandrië van de vierde eeuw is de spanning te snijden vanwege de groeiende invloed van christenen. In de bibliotheek probeert de briljante astronome Hypatia de in eeuwen verjaarde kennis met de hulp van haar leerlingen tegen de christenen te beschermen.

Vr 11 sept. 20 u. Buurt-en-kerkhuis Bethel.

Open Monumentendag

H. Familiekerk: rondleidingen en doorlopend muziek door koor VocAnimo, violist James Hewiss, klavecijnist Leonardo Valiante. Zo 13 sept. 10-17 u

Antonius Abtkerk: rondleidingen, orgel-spel, expositie van bronswerk. Za 12 sept. 10-16:30 u en zo 13 sept. 12-17 u.

Nieuwe Badkapel: vrijdagavond een bazaar, sponsordiner, dienstenveteling, advertentiediner. Vr 11 sept. 18-22 u. Zaterdag 12 sept. 12 u bazaar, brocanteveteling, kinderprogramma.

Maranathakerk: bezichtiging gebouw en orgel, korte bespelingen Arjan de Vos. Za 12 sept. 10-17 u.

Bijbelse gezinsruzie's

Serie gesprekken over haat, nijd en liefde in bijbelse families, o.l.v. ds. Marina Slootmans. Vanaf ma 14 sept. 14:30-16 u ■ Remonstrantse kerk

Liefde voor literatuur

Lezing door Marjo Hess over de kracht van verschillende genres. Met publieksgesprek.

Wo 16 sept. 14:30-16:30 u ■ Maranathakerk

Film: 'Gravity'

Medicus Ryan Stone en veteran Matt Kowalsky moeten overleven in het heelal. Met nagesprek.

Wo 16 sept. 19:30-22:15 u ■ De Zinnen, Christus Triumfatorkerk

Concert Warner Fokkens

Matinee-concert met aansluitend presentatie van dvd en cd, met gevarieerde muziek: Bach, Händel, titelsong Schindler's List van John Williams, Radetsky-mars van Johann Strauss, stukken van Haydn en John Stanley.

Zo 20 sept. 15 u ■ Bergkerk

Grote Kerk open

Na de succesvolle opening voor publiek in augustus is de Grote Kerk ook in september geopend, behalve op dagen dat het gebouw verhuurd is. Er zijn ook rondleidingen. Maandag gesloten.

20-30-ers

Gespreksgroep over geloofs- en levensvragen. Met een bijbelverhaal, levens-thema, actualiteit. Opgave en leiding:

ds. Nicolle Pronk, nicollepronk@outlook.com
Wo 23 sept. 20-21:45 u ■ Abdijkerk

Louis Couperus

Lezing door neerlandica Petra Teunis-Nijssen over Couperus' familiebeschrijvingen.

Wo 23 sept. 20 u, €5 ■ Remonstrantse kerk

Toneel: Faust

Spel door kerkleden. Eerste deel, 'Proloog in de Hemel'. Met muziek en toelichting.

Do 24 sept. 20 u ■ Thomaskerk, Groot Hertoginelaan 2

Stilte voor 18-35 jr.

Duinwandeling en gesprek over de betekenis van stilte.

Opgave: info@dezinnen.nl.

Info: facebook.com/2015ZvanDezinnen

Vr 25 sept. 20-22:45 u, €5

Gebedsdag

Bidden in meerdere talen uit solidariteit met verdrukte christenen. Eerste 'Dag van Wereldwijde Voorbede'. Organisatie: Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Za 26 sept. 10-14 u ■ Malieveld

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

September 2015, jaargang 18, nr. 178

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost en de Rooms-Katholieke Stadsstichting Vliethaghe.

Contact:

redactie@kerkindenhaag.nl
Tel. 06 30 16 48 20
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossensen
Eindredacteur: Robert Reijns

Redactie: Margot C. Berends (tekstredacteur), Rob van Essen, Hans Hemmes, Bas Kromhout, Rienk Lanooy, Joline van Poppel, Claartje Vinkesteyn, Irna van der Welke, Marijke Witteman.

Redactionele medewerkers: Henk Baars (Stek), Jaap van den Berg (kerkdiensten), Jan Eijken, Paul Schott, Margriet Quarles van Ufford (PGG).

Overige medewerkers: Rogier Chang (fotografie), Eric van den Berg (website), Pieter van Schouwenburg (vormgeving).
Druk: Opmeer Drukkerij bv.

ADVERTENTIES:

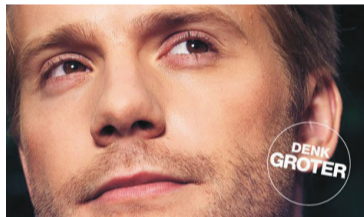
WWW.KERKINDENHAAG.NL
E-MAIL: INFO@KERKINDENHAAG.NL
TEL. KANTOORUREN: 06 123 130 53.

Los postabonnement:

€ 19,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkindenhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

PERSONALIA

Robin de Jong

Robin de Jong (26) is sinds 1 september diaconaal werker bij de Duinzichtkerk en de Christus Triumfatorkerk. De Jong is afgestudeerd in theologie en levensbeschouwing aan de Fontys Hogeschool in Utrecht. In die stad doet hij pastoraal werk.

M.A. Sijbrandij-Verbist

Marie-Anne Sijbrandij-Verbist is op 70-jarige leeftijd overleden. Ze was predikante in Haagse verpleeg- en rusthuizen en in kerken in Voorburg. Tot kort voor haar overlijden ging zij voor in kerkdiensten. Op synodaal niveau verzorgde zij het contact tussen de protestantse kerk en krijgsmachtpredikanten. Ook was zij verbonden aan het weekblad Hervormd Nederland. Zij was de schoondochter van ds. Wim Sijbrandij, die na de Tweede Wereldoorlog de Haagse Hervormde Gemeente organiseerde.

Thema Vredesweek 'Vrede verbindt'

AGENDA De Vredesweek, van 19 tot en met 27 september, heeft dit jaar als motto 'Vrede verbindt'. Talloze organisaties sluiten daarbij aan met gevarieerde activiteiten. Hieronder een selectie van religieuze initiatieven.

hoe breng je vrede?'. ■ Apostolisch Genootschap

Film: 'The railway man'. Vr. 25, 20 u, €5 ■ Doopsgezinde kerk

Vredesfeest, za. 26, 13-16 u: Voor- drachten, muziek en dans van hindoes, moslims, christenen, Chinezen, sikhs, Filipijnen, Molukkers.

Kraampjes van de Haagse Gemeenschap van Kerken, Kerk in Den Haag, moskee Minhaj-ul-Quran, de sikh-gemeenschap, parochie De Vier Evangelisten, moskee Ahmadya, het Apostolisch Genootschap, Aandachtscentrum, Rode Kruis, Dokters van de Wereld. Programma voor kinderen: activiteiten met M25 en Inside Out, schminken, portret laten maken. Vlaggenparade en 'duiven loslaten' (14:50 u). ■ Multicultureel Ontmoetings Centrum, Teniersstraat 15.

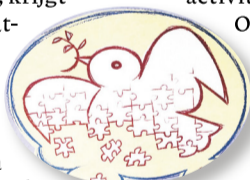
Vredesmanifestatie, zo. 27, 10:30 u: Terug- en vooruitkijken op de Vredesweek. Nadenken over maatregelen om de vrede tussen culturen te bevorderen. Daarna: eten bij het Multicultureel Ontmoetings Centrum. ■ Lukaskerk

Workshop, zo 27, 10.30 uur. over verbinding en conflict bij communiceren. ■ Doopsgezinde Kerk.

Vredesdienst, zo. 20, 9:30 u ■ Apostolisch Genootschap.
Oecumenische viering, zo. 20, 10:30 u ■ Maranathakerk.

Walk of Peace, zo. 20. Vredesloop van zes kilometer. Aanmelden verplicht: walkofpeace.net. Route: Hollands Spoor (13 u, introductie), Aksa Moskee (je krijgt een roos mee), Joods Kindermonument (je legt de roos; krijgt een vlag mee), Parkstraatkerk (je hangt de vlag; krijgt een kaart mee voor een vredesactivist), Monument 1813 (de kaart gaat op de bus), Paleistuin (je kunt meedoen aan festival 'Peace in the Park'), Vredespaleis (n- praten met vredeswerkers; hapjes, drankjes, muziek). Extra toetje: meditatie vredesconcert, 17 uur, Maranathakerk.

Lezing, do. 24, 20 u: 'Vrede brengen'. Wethouder Rabin Baldewsingh en Apostolisch Genootschap-lid Monique van Strien over: 'Vrede verbindt, maar

Complimenten

Nu moet er toch maar eens een welverdiend compliment van af. Ik lees Kerk in Den Haag sinds jaar en dag. Met veel plezier, en ook met nut vanwege de interessante suggesties. Met het themanummer over muziek in juli/augustus hebben jullie jezelf overtroffen. Ik denk dat het veel moeite gekost heeft om al dit materiaal bij elkaar te krijgen. Geweldig.

Gerard Giebels, Den Haag.

Antwoord redactie: kusje.

BIJBELS QRS MALER VAN HEMEL EN AARDE

Jeroen Bosch werkte voornamelijk in 's-Hertogenbosch, waar geen enkel schilderij van hem schijnt te hangen. Wel in Rotterdam en elders wereldwijd. Over zijn leven zijn slechts enkele feiten bekend, waaronder zijn sterfjaar, één jaar voordat Luther zijn 95 stellingen publiceerde. Bosch stierf dus in 1516, volgend jaar 500 jaar geleden. In 2016 komt er ongetwijfeld veel aandacht voor deze maler, natuurlijk ook in Den Bosch waar veel van zijn werk te zien zal zijn. Een vriend die al sinds zijn jeugd geboeid is door Bosch, tipte mij hierover. En om straks mee te kunnen praten, ben ik gaan kijken en lezen.

Zo kreeg ik het boek van Lynda Harris onder ogen. Zij probeert de lezer ervan te overtuigen dat Bosch ofwel een nazaat is van de Katharen ofwel zeer bekend of vertrouwd met hun overtuigingen. Bosch schildert taferelen vol demonische wezens. Daarnaast versijnt op

zijn panelen, als contrast, ook een Christusgestalte. Katharen waren ervan overtuigd dat het aardse, het stoffelijke, geschapen was door een boze macht of god en dat daarnaast een God van het licht bestond, door engelen omringd. Gebeurtenissen hadden ertoe geleid dat rebellerende engelen verstrikt waren geraakt in het aardse stoffelijke. Bij hun val naar het aardse veranderden deze engelen in demonen of in menselijke zielen, al naar gelang de mate van hun rebellie. De Katharen legden de bijbel zo uit dat Jezus door de God van het licht gezonden was ter bevrijding van deze menselijke zielen uit de macht van het aardse. De Scheppergod uit het boek Genesis beschouwden zij als de God van het kwaad. Doop- en avondmaalsrituelen van de heersende kerk wezen ze af. In plaats daarvan hadden ze hun eigen rituelen, waaronder een heel eigen inwijdingsritueel. Al in de elfde eeuw horen we van felle kritiek binnen de kerk, wat niet alleen hervormingen

maar ook de overstap naar een alternatief in de hand gewerkt zal hebben. Velen, met name in Zuid-Frankrijk en in het Rijnland, sloten zich in de loop van de twaalfde eeuw aan bij de kathaarse kerk. Vooral in de dertiende eeuw zijn de Katharen door de officiële kerk afschuwelijk vervolgd en in het begin van de veertiende eeuw zo goed als uitgeroeid.

Het is bijzonder interessant om aan de hand van Harris' boek Ketterijen en esoterie in het werk van Jeroen Bosch naar zijn schilderijen te kijken. Je beseft de aantrekkingskracht van het kathaarse

geloof: licht en stof, oftewel hemel en aarde, door twee machten of goden geschapen. En de mens die voor de opgave staat zichzelf met behulp van Christus los te maken van het aardse en op te stijgen naar het licht. Of Bosch in zijn schilderijen spot met dit dualistische geloof dat van alle tijden is, of dat hij het heimelijk aanhing, is een mooie onderzoeksvraag.

Op zondagmorgen worden we nog altijd bij deze tijdloze dualistische visie bepaald, wanneer onze kerkdiensten beginnen met de afwijzing ervan: 'Onze hulp is in de Naam van de Ene, die hemel en aarde gemaakt heeft.' (Psalm 124:8)

MARTIN KOSTER

Martin Koster, predikant in de Bosbeskapel, en John Batist, emeritus pastoraal werker bij de Antonius Abt, schrijven om beurten een aflevering van deze theologische rubriek. De titel is een knipoog naar het befaamde boek Bijbels ABC van K.H. Miskotte.

Troubadour

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN ZINGT MAANDELIJKS EEN LIED, TE BELUISTEREN OP KERKINDENHAAG.NL.

Een schepping

*De Tijd die verwoest,
alles roest, alles rot,
gaat kapot en verslijt,
ja, de Tijd die verwoest.*

*Woorden vervliegen, geschriften vergelen.
Rozen verwelken en schepen vergaan.
Wonden ontstaan die de Tijd niet kan helen,
toch is er iets dat zal blijven bestaan:*

*als ik de uitvinder van plastic was,
zag je de vruchten van mijn werken
in bossen, bermen en in perken,
want plastic gaat nog eeuwen mee.
Als ik de uitvinder van plastic was,
zag je de werken van mijn handen
tot aan de allerverste stranden
en op de golven van de zee.*

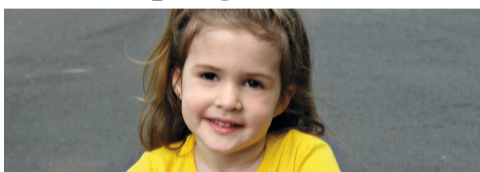
*En in de wijde oceaan
zijn hele eilanden ontstaan,
geheel uit plastic opgebouwd;
die worden vele eeuwen oud.*

*Als ik de uitvinder van plastic was,
nam je mijn werk in elke streek waar.
't Is biologisch niet afbreekbaar,
dus zwerft het rond in eeuwigheid.
Als ik de uitvinder van plastic was,
zag je mijn schepping alle dagen,
trof je mij aan in dierenmagen;
je raakt het nimmer nooit niet kwijt.*

*Het komt ook in ons lijf terecht
waar het zich overal aan hecht
en het verandert ons gestel
– en die verandering gaat snel –*

*totdat we helemaal van plastic zijn.
Niets kan die evolutie stoppen;
we worden allen barbiepoppen
met kunstheup en met nylon haar.
Omdat we allemaal van plastic zijn,
op onze bakelieten botten
geen vlees dat op den duur gaat rotten,
maar polyester hier en daar.*

Gezocht: pleegouders

In de regio Haaglanden wonen ruim 1100 pleegkinderen uit huis. Stichting Jeugdformaat zoekt pleegouders voor langere of kortere tijd (bijvoorbeeld in de weekeinden). Het inkomen en de seksuele geaardheid van de ouder(s) spelen geen rol.

INFO, OPGAVE: (070) 351 27 51 /
INFO@JEUGDFORMAAT.NL

Cursus om eenzaamheid te herkennen

Meer dan een miljoen Nederlanders voelen zich erg eenzaam, en zeventig procent niet-eenzamen ziet dat als groot probleem. Dat blijkt uit grootschalig onderzoek van het Nationaal Kompas Volksgezondheid (2013). In de 'Nationale week tegen eenzaamheid' geeft Parochie de Vier Evangelisten workshops met deskundigen om deelnemers te helpen eenzaamheid te herkennen en te verminderen.

ZATERDAG 3 OKTOBER, 12-17 UUR. TITUS BRANDSMARKERK. OPGAVE: DUNCAN WIELZEN, TEL. (070) 325 56 75.

Islamitische kunstenaar Marukh Ahmad:

'Lekker makkelijk zegeningen verdienen'

INTERVIEW De Pakistaans-Nederlandse Marukh Ahmad verwerkt gekalligrafeerde islamitische teksten in schilderijen, muurschilderingen en glaskunstwerken. Ze geeft les aan de Art of School in Den Haag.

Met mijn kunst verspreid ik zegeningen. Ik zie kunst maken als meditatie. Ik ben dan bezig met God, met de Koran, met de naam van Allah, namen van profeten. Op die manier probeer ik ook te investeren in het hiernamaals. Tijdens mijn werk zet ik koranrecitatie op of islamitische lofzangen, die zijn echt supermooi. Hoe meer je de naam van Allah hoort, hoe meer zegeningen je krijgt.

'Islamitische lofzangen zijn echt supermooi'

Dat is lekker makkelijk zegeningen verdienen! Hoe meer zegeningen je hebt, hoe sneller je in de hemel komt – dat geloven wij. Ik schrijf citaten van de profeet op, stukjes uit de Koran, of de naam van Allah. Ook degene die naar het kunstwerk kijkt en de plek waar het hangt, krijgen zegeningen. Er komen engelen en die brengen de zegeningen met zich mee. Ik vind het belangrijk om de islam op een positieve manier neer te zetten. Laatst had ik een mooie zin verwerkt: goedheid kan alleen worden beloond met goedheid. De islam is gebaseerd op lief-

de. Liefde moet de basis zijn van alles. Zonder liefde kom je niet verder.

Ik schilder ook vrouwen met hijabs, zonder dat je hun ogen ziet, want die mag je niet afbeelden. Vriendinnen van me die een hoofddoek dragen, waren een beetje down. Ze vinden het niet leuk dat ze gezien worden als terrorist of gepest worden. Ik wilde ze een hart onder de riem steken, laten zien dat ze mooi zijn, dat ze aandacht verdienen. Als iemand boos of gefrustreerd is, zoals Nederlandse extremisten, dan heeft hij juist liefde nodig. Ik ga niet tegen ze in, maar benader ze op een positieve manier. Ze missen dan kennis over de islam. Daarom ben ik bezig met een kunstevent voor religieuze kunstwerken, ook uit andere religies. Ik wil daar een brug slaan naar niet-moslims.

Kalligrafie is een oude kunstvorm die is ontstaan omdat je geen portretten of beeldhouwwerken mag maken. Dus dan krijg je mozaïek, architectuur, kalligrafie. Sommige kalligrafie is zo ingewikkeld, die is ook voor de meeste moslims niet

'Waardevolle kunstwerken, die niet zo gauw worden vernietigd.'

leesbaar. Maar ze zijn wel herkenbaar als religieuze teksten. Die teksten zijn veertienhonderd jaar oud en worden al eeuwen geschilderd op paleizen en moskeeën. Ook de gedichten van Jalal ad-Din Rumi, een bekende dichter uit de dertiende eeuw, worden vaak geciteerd. Al die teksten worden doorgegeven en blijven voortbestaan. Mijn schilderijen worden gezien als waardevolle kunstwerken die niet zo gauw zullen worden vernietigd. Ik doe mee aan die verspreiding. Het is een taak die ik op me heb genomen toen ik me realiseerde dat mijn kunst werd gewaardeerd. Die taak vervul ik met alle plezier en liefde.'

MARGOT C. BERENDS

INFO: KIRANART.NL

Eveline Jury over leven na scheiding

Hoe kun je na een scheiding het leven herpakken? Eveline Jury, juriste en coach, ontwikkelde daar een methode voor en schreef er een boek over, *Je wordt weer gelukkig*. Haar adviezen zijn volgens haar ook bruikbaar bij andere emotionele gebeurtenissen als ziekte, ontslag, verlies van een dierbare. Met publieksgesprek.

WOENSDAG 30 SEPTEMBER. MARANATHAKERK, 20 UUR, € 5.

Gratis kaartje: Haagse kunstenaars in Joods Historisch Museum

Elchanon Verveer, *Terugkeer van de vissersvloot. Vreugde en radeloosheid*.

Het Joods Historisch Museum in Amsterdam houdt een tentoonstelling over de Haagse kunstenaars Salomon, Mauritz en Elchanon Verveer. Het museum noemt hen de eerste joodse schilders met groot succes in Nederland. Zelfs leden van het Koninklijk Huis behoorden tot hun klantenkring. Op vertoon van dit bericht bij de kassa van het

Joods Historisch Museum ontvangt u 2 kaartjes voor de prijs van 1. (Actie geldig tot en met 1 november 2015, niet in combinaties met andere acties en kortingen).

'HAAGSE MEESTERS VAN DE ROMANTIEK',
T/M 1 NOVEMBER, 11-17 UUR.
INFO: GEBROEDERSVERVEER.WORDPRESS.COM

Twee vieringen leiden nieuw parlementair jaar in

Aan de vooravond van het nieuwe parlementaire jaar wordt er een protestantse en daarna een interlevensbeschouwelijke bijeenkomst gehouden. De thema's zijn 'Samen bidden voor de overheid voor Vrede & Recht' en 'Samen – van eiland naar wij-land'.

Op dinsdag 8 september, een week voor Prinsjesdag, vindt de vijftiende Kroonbede plaats. Het is een christelijke gebedsbijeenkomst onder auspiciën van de landelijke Evangelische Alliantie en enkele Haagse kerken van orthodox-protestantse snit. De publiek toegankelijke bijeenkomst begint om 20 uur in de Kloosterkerk. Het thema is 'Samen bidden voor de overheid voor Vrede & Recht'. Sprekers: Pieter Duisenberg, Tweede Kamerlid van de VVD; Wim Hoddenbagh, directeur van de christelijke mannenvereniging 'de 4e Muskietier'. De band 'Sela' luistert de viering op. De bede is terug te

luisteren op de websites zvkn.nl en radio5.nl.

Prinsjesdagviering

Op Prinsjesdag, dinsdag 15 september, wordt in de Grote Kerk de Prinsjesdagviering gehouden. Vertegenwoordigers van religies en levensbeschouwingen komen samen om het nieuwe parlementaire jaar spiritueel in te leiden. De bijeenkomst is publiek toegankelijk. Traditiegetrouw zijn veel kabinetsleden, Kamerleden en andere politici daarbij aanwezig. Het thema is 'Samen – van eiland naar wij-land'. Dominee Karin ten Broeke, preses van de Protestantse Kerk in Nederland, houdt de hoofdtoespraak. Representanten van verschillende tradities verzorgen meditaties met voordrachten, liederen, gebeden en stiltemomenten. Ook schoolkinderen leveren een bijdrage.

DE PRINSJESDAGVIERING BEGINT OM 10:30 UUR.

